

Nr 414.

Av herrar **Grapenson** och **Hedlund** i Östersund, i *anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 212, angående omorganisation av småskoleseminarierna m. m.*

I Kungl. Maj:ts proposition nr 212 angående omorganisation av småskoleseminarierna m. m. föreslås under vissa angivna förutsättningar, att riksdagen detta år beslutat om statens övertagande av den utbildning av småskollärare, som hittills tillkommit landsting och stad, som ej deltaga i landsting, samt att lärokursens längd och elevantalet i varje klassavdelning fastställas, medan däremot beslut om övriga detaljer uppskjutits till en kommande riksdag.

Förslaget har, i vad det avser förstатligande av småskollärareutbildningen mottagits med stor tillfredsställelse i folkskolekretsar. Åtgärder, som syfta till en centraliserad och rationaliserad utbildning för denna lärargrupp, kunna säkerligen påräkna intresse och sympati i alla läger. Då dessutom genom den förordade anordningen ifråga om *antalet* utexaminerade småskollärarinnor det nuvarande tillståndet av planlöshet och desorganisation kommer att ersättas med ordning och enhetlighet, borde garantier kunna vinnas för en efter det förefintliga behovet mera smidigt anpassad lärarinneutbildning. Statens övertagande av denna utbildning måste också betraktas som naturlig därigenom att en börda avlyftes landstingen, som i framtiden befrias från att på sätt hittills skett sörja för en uppgift av väsentligen statlig karaktär.

Om alltså den föreliggande propositionen i den mån den tar sikte på ett förstатligande av småskollärareutbildningen förtjänar allt understöd, måste dock invändningar göras mot förslaget i vad det avser de förstатligade småskoleseminariernas lärokurs.

Från småskolans målsmän har med kraft hävdats nödvändigheten av utbildningstidens utsträckning med ytterligare ett år. Frågan om småskollärarinneutbildningens längd har som av propositionen framgår varit föremål för överväganden sedan lång tid tillbaka.

Under den tid, landstingen närmast haft omsorgen om att utbilda småskollärarinnor, ha de funnit nödvändigt att alltjämt förbättra densamma,

bland annat genom utsträckning av lärotiden. Utbildningstiden på 1860-talet var helt kort, från år 1873 blev seminariekursen i allt flera fall ettårig. Då Kungl. Maj:t år 1878 i de första stadgandena rörande denna utbildning bestämde, att kursen skulle vara ettårig, funnos redan 8 landstingsseminarier med denna undervisningstid. 2 norrländska landsting gjorde kursen vid sina på 1880-talet upprättade seminarier från början tvåårig. Vid denna tid började man vid seminarier i det övriga Sverige utsträcka kursen till 3 terminer. Sist i denna utveckling kom Lunds seminarium 1912. Men då var redan antalet seminarier med 2 års kurs upp i 15, endast 5 seminarier stodo kvar med 3 terminers kurs. Då 1919 års stadgar bestämde, att kursen skulle vara tvåårig, hade redan även dessa — seminariet i Kristianstad dock först samma år — infört tvåårig kurs.

Den här påvisade utvecklingen torde i väsentlig grad ha främjats genom initiativ från folkskolans lärarekår, som till fullo insett betydelsen av förbättrad lärareutbildning. Så framfördes bestämda yrkanden på utsträckt undervisningstid vid småskoleseminarierna vid de allmänna svenska folkskolläraremötena åren 1889, 1898 och 1908. Inom Sveriges allmänna folkskollärareförening uttalade sig redan år 1903 av 216 kretsar ej mindre än 207 för en tvåårig kurs. År 1908 upptogs inom nämnda förening åter frågan om småskollärarinnornas utbildning. Centralstyrelsen ansåg då för sin del självfallet, att kursen vid alla seminarier måste utsträckas åtminstone till 2 år. Av de 274 kretsar, som behandlade ärendet, anslöto sig 271 till centralstyrelsens mening, medan 3 kretsar ville sätta tiden till 2 $\frac{1}{2}$ år. Centralstyrelsen ingav år 1911 till Kungl. Maj:t en skrivelse angående reformering av småskoleseminarierna, vari bland annat påyrkades lärotidens utsträckning till 2 år vid alla seminarier.

Först 7 år senare började man kunna skönja förverkligandet av de sålunda framförda kraven på en reform av småskollärarinneutbildningen. År 1918 ingav kungl. folkskolöverstyrelsen till Kungl. Maj:t förslag till nya grunder för småskoleseminariernas organisation. Härvid uttalade överstyrelsen beträffande utbildningstiden: »Att seminariekursen bör vara minst tvåårig torde kunna anses som självfallet. Man kan till och med sätta ifråga, huruvida en tvåårig kurs kan anses vara fullt tillfredsställande. Från en del håll har man också yrkat på, att kursen borde bli treårig, då det ansetts möta alltför stora svårigheter att på 2 år hinna med den utbildning, som med de allt större anspråken på lärarepersonalen numera kunde anses erforderlig.» Överstyrelsen ansåg sig dock icke kunna tillstyrka förlängning av utbildningstiden vid småskoleseminarierna utöver 2 år, då ett flertal småskoleseminarier allenast något år tidigare haft blott 2 eller 3 terminers kurs och den utbildning, som meddelades vid de bättre småskoleseminarierna med tvåårig kurs, kunde betecknas som tillfredsställande.

I den proposition i ärendet, som avgavs till 1919 års riksdag, sattes också lärotiden till 2 år. Riksdagen biföll vad Kungl. Maj:t hemställt. Den

samma år utfärdade stadgan har i denna punkt följande bestämmelse: »Lärokursen skall, där ej Kungl. Maj:t i särskilt fall annorlunda föreskrivit, vara tvåårig».

Medan staten tidigare visat ringa intresse för småskollärareutbildningen, tog den nu genom stadga och undervisningsplan samt de nya bestämmelserna angående statsbidrag och lärarlöner en väsentlig del av ansvaret för densamma. Reformen blev genomgripande och betydelsefull ej blott för skapandet av nödvändig enhetlighet på detta utbildningsområde utan även genom de fördelar av pedagogisk och ekonomisk art, som den medförde för de flestades försummade och dåligt utrustade seminarierna.

Det nya stadgandet om tvåårig lärokurs vid småskoleseminarierna innebar emellertid ett hinder för en fortgående förbättring av ifrågavarande utbildning, i vad denna är beroende av nödvändig tid för utbildningen. Som ovan framhållits, var redan vid stadgans utfärdande lärokursen vid samtliga seminarier tvåårig. Den skulle enligt dittills gällande bestämmelse vara *minst* ettårig, men intet hinder hade mött för landstingen att vid sina respektive seminarier utsträcka lärotiden i den mån behov ansågs föreligga, och de erhöles statsbidrag till härför behöfliga lärarkrafter. Skolöverstyrelsens förslag om minst tvåårig lärokurs avsåg att bibehålla landstingen vid rättighet till lärokursens vidare utsträckning, vilken för en del landsting redan framstod som önskvärd. Ordet »minst» blev emellertid i stadgan uteslutet. Västerbottens läns landsting försökte år 1924 genom framställning till Kungl. Maj:t att på anförda skäl få göra lärokursen vid sitt småskoleseminarium treårig, men framställningen lämnades utan bifall.

Redan samma år som reformen av småskoleseminarierna beslutades gavs starka uttryck för en utbredd uppfattning om dess otillräcklighet i vissa avseenden. Då ämnet diskuterades vid svenska seminarieläremötet i Göteborg samma år, yttrade en medlem av skolöverstyrelsen: »Det är tydligt att vi komma efter med småskoleseminariereformen, som upptogs på S. A. F:s program redan 1908, men vad som nu närmast beslutats, måste få verka någon tid åtminstone». Mötet antog följande resolution: »Mötet uttalar sig för en sådan framtida utveckling av lärareutbildningen, att utbildningen av lärare för den första undervisningen göres likvärdig med utbildningen av lärare för folkskolans andra stadier. Snarast möjligt böra dock småskoleseminarierna i enlighet med skolöverstyrelsens förslag beredas möjlighet till erhållande av statsbidrag för en tredje årsklass.» Vid det allmänna svenska folkskolläremötet, som samma år hölls i Göteborg, gjorde mötet i förevarande fråga följande uttalanden: »Staten bör övertaga utbildningen av lärare för den första undervisningen, och denna utbildning bör göras likvärdig med utbildningen av lärare för det egentliga folkskolstadiet. Under väntan på den för omläggningens genomförande nödvändiga utredningen bör omedelbart kunna bestämmas, att utbildningstiden vid småskolesemina-

rierna i enlighet med skolöverstyrelsens förslidet år till Kungl. Maj:t ingivna förslag må kunna utsträckas till 3 år.»

År 1922 inkallade skolöverstyrelsen småskoleseminariernas rektorer till överläggning om seminariernas angelägenheter. Överläggningarna vid mötet gävo ett starkt intryck av undervisningstidens otillräcklighet. Av olika talare framhölls svårigheten att på den korta utbildningstiden med upprätthållande av undervisningsplanens krav undvika överansträngning av eleverna.

Närmast med anledning av uttalanden vid de förenämnda stora lärarmötena år 1919 upptog centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskollärareförening frågan angående en ytterligare förbättring av småskolläraryrkesutbildningen samt tillsatte år 1921 en kommitté med uppgift att närmare utreda verkningarna av 1919 års seminariereform samt i övrigt taga under omprövning framkomna önskemål i denna fråga. Det materiel, som kommittén sammanförde, gav vid handen, att den teoretiska undervisningen tidigare i allmänhet haft ett förhållandevis bättre utrymme på timplanen än övningsämnen, vilka tydligen blivit tillbakasatta på grund av bristande tid. Reformen medförde en nödvändig förbättring för de senare. Trängseln på timplanen blev dock för stor, de teoretiska ämnena måste i varje fall på något sätt tillgodoses, och resultatet blev i flertalet seminarier en ökad arbetsbörda för eleverna, vilken medförde en allmänt omvitnad överansträngning. Kommittén var enig om att arbetet i folkskolans lägre klasser kräver en lika god lärareutbildning som arbetet i de högre klasserna, vare sig denna utbildning skulle bli likvärdig eller helt lika med utbildningen för det högre stadiet. Det må här framhållas, att Sveriges småskolläraryrkesförening har visat sig starkt intresserad för en förbättring av småskolläraryrkesutbildningen, ja, att denna fråga i viss mån torde ha varit orsaken till föreningens stiftande. Föreningens styrelse fann ej det för 1919 års riksdag framlagda förslaget tillräckligt genomgripande. I anslutning till synpunkter, som vid ett styrelsemöte på nyåret 1919 hade uttalats, framförde föreningens dåvarande vice ordförande uti skolpressen i april samma år bland andra nedanstående krav, till vilka åtskilliga under våren 1919 hållna större småskolläraryrkesmöten i antagna uttalanden anslöto sig: »För vinnande av större enhetlighet i utbildningen vid småskoleseminarierna, en fastare och mera central organisation samt slutligen det bättre undervisningsresultat, som kräves för att tillgodose de berättigade anspråk, som ställas på småskolan, må följande önskemål uppställas som eftersträvarsvärda:

1. att småskoleseminarierna måtte övertagas av staten;
2. att utbildningstiden vid småskoleseminarierna utsträckes till tre år.»

Vid ombudsmötet år 1925 uttalade sig föreningen för att i sammanhang med avveckling av den rådande överproduktionen på småskolläraryrkesseminarierna bereddes möjlighet göra kursen treårig, då meningarna knappast

kunde vara delade om behovet av ökad tid för denna utbildning. Även seminarielärarnas förening har — som framgår av redogörelsen i propositionen — uttalat sig för en utsträckning av lärotiden vid småskoleseminarierna till tre år.

Centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolläraryrådgivning har i en den 25 mars 1928 till Konungen ingiven skrivelse framställt samma önskemål. I framställningen betonades att handhavande av den första undervisningen vore så krävande, att förbättrade utbildningsmöjligheter måste anses starkt motiverade. Centralstyrelsen erinrade, att folkundervisningskommittén i sitt betänkande rörande folkskoleseminarierna anfört bland annat: »De mindre barnens undervisning och handledning är icke lättare utan i vissa avseenden svårare än de störres; faran för slentrian och mekanisering är i småskolan ej lättare att undgå än i folkskolan, snarare tvärtom, behovet av bildning och pedagogisk insikt hos läraren gör sig i det stora hela gällande i lika mån å barnskolans alla stadier, så snart man uppställer kravet på en verkligt utvecklande och uppfostrande lärarverksamhet. Kommittén trodde därför på en framtida för alla lärare i dessa skolor lika och gemensam utbildning. Även om denna grundsyn på lärarutbildningen måste anses riktig, torde dock tiden för detta måls förverkligande få anses ganska avlägsen. Men detta synes icke böra få hindra, att en nu som nödvändig och genomförbar befunden förbättring av småskollärautbildningen får komma till stånd.»

Skolöverstyrelsen, som avgav ett yttrande över framställningen från Sveriges allmänna folkskolläraryrådgivning, avstyrkte visserligen av ekonomiska skäl reformen, men underströk samtidigt dess stora pedagogiska betydelse.

Den kritik, som de sakkunniga ägnat förslaget om utsträckt undervisningstid i småskoleseminarierna, har upptagits till granskning av centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolläraryrådgivning i en till Konungen den 22/2 1931 ingiven skrivelse, vilkens innehåll återgives i en bilaga till denna motion.¹⁾

Som ytterligare skäl för treårig kurs vid småskoleseminarierna må erinras om önskemålen att i högre grad än förr anpassa de första skolärens arbete efter barnens krafter. Man söker tillgodose barnaårens arbete efter barnens krafter. Man söker tillgodose barnens behov av omväxling och av sysselsättning med sakligt innehåll, och man strävar att i så stor utsträckning som möjligt låta barnen komma i beröring med verkligheten och genom egna iakttagelser och rön inhämta kunskaper. Men med detta ha också i avsevärd mån fordringarna stegrats på dem, som handha den första undervisningen.

En förlängning av utbildningstiden för småskollärarinnorna synes nödvändig främst från synpunkten av den praktiska lärarutbildningens berättigade krav.

Så fordrar exempelvis hembygdsundervisning av lärarinnan ett ganska

¹⁾ Bifogad motionen nr 248 i Första kammaren.

omfattande teoretiskt vetande, medan arbetsövningarna för ernående av goda resultat kräva mångsidig praktisk färdighet. För modersmåls- och sångundervisningens rätta handhavande erfordras utbildning i talteknik, ett ämne, som kräver omfattande och tidskrävande övningar, om lärarinnan ej skall göra mer skada än gagn på detta område. Gymnastikundervisningen har fått en helt annan ställning i småskolan än tidigare och kräver en grundlig utbildning av den, som skall handleda densamma. Undervisningen i kvinnlig slöjd i folkskolan måste av olika skäl i stor utsträckning läggas på småskollärarinnan, varför seminariet även i detta ämne måste giva fullgod utbildning.

Skall lärarinnan kunna anpassa sin undervisning efter barnens förmåga att tillgodogöra sig densamma, kräves av henne ingående kännedom om barnens natur och själsliv. Det måste därför ställas den fordran på seminarierna, att de meddela sina elever tillräckliga insikter i psykologi, framför allt barnpsykologi. Och skall lärarinnan i sin undervisning kunna ge det bästa möjliga i varje särskilt ämne, måste hon jämväl hava erhållit en grundlig utbildning i pedagogik och metodik.

Jämte den praktiska lärarutbildningen hava småskoleseminarierna emellertid även att meddela sina elever ett visst mått av allmänbildning. Ehuru småskollärarinnan skall meddela en mångskiftande undervisning och ansvara för barnens allmänna utveckling under ett mycket betydelsefullt skede av deras liv, fordras av lärarinnan ej större kunskaper utöver vad folkskolan meddelar, än dem hon kan hinna inhämta på den tid, som blir övrig av en tvåårig seminariekurs, sedan den praktiska lärareutbildningens olika grenar först blivit åtminstone något så när tillgodosedda. Att detta innebär ett underskattande av småskolläraryrket synes ofrånkomligt.

Med de ökade bildningsmöjligheter, som i våra dagar stå till buds, skulle det möjligen kunna ifrågasättas, att den tvååriga lärotiden vid småskoleseminarierna bibehölles, om som villkor för inträde vid seminariet fordrades, att sökanden redan förut inhämtat bättre allmänbildning. Emellertid torde en sådan utväg icke befinnas lämplig eller möjlig. På åtskilliga håll synas de högre inträdesfordringarna vid folkskoleseminarierna ha medfört, att svårigheter uppstått för landsbygdens ungdom att där vinna inträde. Särskilt torde detta gälla i fråga om de kvinnliga seminarierna. Ungdomen från städer och större samhällen har efter oavbruten skolgång ofta lättare att bestå i prövningen än ungdomen från den rena landsbygden, som av omständigheterna mången gång hindrats att skaffa sig de kunskaper, vilka vid ett inträdesprov krävas. De inträdessökande från landsbygden ha ofta en ganska rik praktisk erfarenhet, men de kunna det oaktat komma att få stå tillbaka vid inträdesexamen. Lyckas de komma in, visar det sig ofta, att de bli duktiga lärare, som särskilt lämpa sig för landsbygdens krävande skolor. Liknande erfarenheter ha också gjorts vid småskoleseminarierna.

Utöver det anförda må slutligen erinras om de skäl, som framfördes i ett föredrag den 10 juli 1930 vid adertonde allmänna svenska folkskolläraremötet av undervisningsrådet Sven Nylund (Bil. 2).¹⁾

Under åberopande av det ovan anförda hemställes, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 212 med bifall till Kungl. Maj:ts hemställan i övrigt uttala sig för treårig lärokurs vid de blivande statliga småskoleseminarierna.

Stockholm den 9 april 1931.

Jöran Grapenson.

Verner Hedlund,
Östersund.

¹⁾ Bifogad motionen nr 248 i Första kammaren.